

Vychováváný jedinec

- cílem výchovně-vzdělávacího procesu je plný a mnohostranný rozvoj osobnosti jedince
- velká pozornost pedagogiky je směřována k vychovávanému jedinci (edukantovi) → dítěti, žákovi, i dospělému člověku
- pod termínem vychováváný jedinec chápeme žáka, studenta, učně, dítě poučované rodičem, studenta v domově mládeže, člena turistického oddílu, člena pěveckého nebo dramatického souboru, účastníka odborného školení, účastníka jazykového kurz nebo pacienta instruovaného lékařem
- jedince ve výchovně-vzdělávacím procesu výrazně ovlivňují podmínky výchovy
  - vnitřní podmínky
  - vnější podmínky
- **vnitřní podmínky**
  - nutnost respektovat individuální tempo žáka
  - výrazný vliv temperamentu – ovlivňuje citové ladění, prožívání a reagování žáka
  - je třeba respektovat rozdíly ve výkonových vlastnostech (schopnosti, dovednosti, vědomosti)
  - působí rozdílné charakterové vlastnosti jedince
  - uplatňují se rozdíly v motivaci žáků
- **vnější podmínky**
  - komplex přírodních a společenských okolností ve kterých výchova probíhá
  - jsou dány dosaženou úrovní vývoje životního prostředí
  - jedná se např. o vybavení třídy, vyvětrání, osvětlení, způsob podání látky, teplota ad.
- **výchovné předpoklady jedince můžeme rozdělit do tří kategorií :**
  - fyzické
  - psychické
  - sociální
- **fyzické předpoklady**
  - požadavky týkající se celkové tělesné zdatnosti a zdraví, fyzického typu, výšky těla a délky končetin, pohybové pružnosti a uvolněnosti
  - požadavky na citlivost smyslových orgánů, motoriku a koordinaci
  - stav těla často souvisí s nižší výkonností v učení (únava po tělesné aktivitě, bolest, hlad)
  - zvláštní uplatnění v tělesné výchově nebo výchově estetické
- **psychické předpoklady**
  - schopnosti a nadání pro určitou činnost ve výchovně vzdělávacím procesu
  - je třeba odlišit schopnosti od vloh
  - vlohy chápeme jako vrozené anatomicko-fyziologické zvláštnosti organismu
  - vlohy jsou základem rozvoje schopností, schopnosti samy jsou pak výsledkem tohoto vývoje
  - ve výchovně-vzdělávacím procesu je nutné v maximální možné míře zajistit odpovídající podmínky pro nejvýznamnější činnosti, ve kterých se schopnosti mohou utvářet a zejména rozvíjet
  - schopnosti chápeme jako podmínku rychlého a úspěšného osvojování vědomostí, dovedností a návyků

- pro rozvoj schopností je zapotřebí, aby si jedinec osvojil vědomosti, dovednosti a návyky získané a vytvořené ve společenskohistorické praxi a tvořivě jich užíval jak ve škole tak mimo ni
- schopnosti na rozdíl od vědomostí jsou trvalejšího charakteru, ale jejich utváření je pomalejší
- schopnosti jsou předpokladem dalšího úspěšného osvojování vědomostí, dovedností a návyků
- specifický problém schopností při výchově a vzdělávání dospělých → existují zde velké individuální rozdíly podmíněné zdravotním stavem, životním způsobem i dosavadní pracovní činností
- dva názory na současné pojetí výchovy a vzdělávání v souvislosti s psychickými předpoklady
  - dominuje role vrozených vlastností – ty jsou nejdůležitějším a nejzásadnějším faktorem
  - teorie mastery learningu (zvládající učení) – každý jedinec bez ohledu na vrozené vlastnosti má možnost zvládnout stejné množství látky pokud mu k tomu je poskytnut dostatek prostoru a času (individuální hledisko); je tedy třeba respektovat vlastní tempo žáků
  - velmi důležitým faktorem je i výchovně-vzdělávací styl žáka:
    - kognitivní styl – převážně vrozený
    - učební styl – získaný v průběhu života (zrakový, kinestetický nebo sluchový typ)
  - každý jedinec tak má svůj vlastní učební styl – individuální způsob osvojování poznatků, který je určující v přístupu k učení, zahrnuje složky poznávací, motivační, emocionální, sociální, autoregulační a vliv vnějších a vnitřních podmínek
  - důležitým faktorem je také nutnost respektovat různé druhy inteligence žáků
  - inteligenci chápeme jako soubor dispozic, která umožňuje řešit problémy
  - rozlišujeme sedm typů inteligence (dle Gardnera)
    - logicko-matematická – rychlé počítání, analýza, dedukování (matematik, vědecký pracovník)
    - jazyková a řečová (verbálně-lingvistická) – mluvení, čtení, psaní dopisů, paměť na jména (právník, spisovatel, novinář, komentátor)
    - prostorová a zraková (vizuální) – orientace v prostoru, čtení map, paměť na obličeje, porozumění nákresem (navigátor, řidič, pilot, architekt)
    - fyzická, tělesně-pohybová (kinestetická) – manuální zručnost, sporty, tanec, dotýká se lidí s nimiž mluví (chirurg, sportovec, tanečník, výtvarník)
    - muzikálně-rytmická, hudební – hudební paměť, zpěv, hra na nástroj, smysl pro rytmus (hudebník)
    - interpersonální – sebereflexe, schopnost uvědomovat si sebe sama, nezávislost, sebedůvěra
    - intrapersonální – schopnost všimnout si druhých, chápání druhých, empatie, naslouchání (učitel, lékař, psycholog, kněz)
- **sociální předpoklady**
  - významným faktorem je sociální situace realizovaná zejména v rodině
  - sociální situace → významný činitel, sociální vazby mohou vzdělávání a výchovu motivovat pozitivně, ale i zasahovat rušivě
  - jeden z významných činitelů podporujících rozvoj různých forem výchovně-vzdělávací činnosti je vytvoření pozitivní pedagogické atmosféry
  - problematika rodiny, jejich zájmů, postojů, finančního zabezpečení
  - sociální vazby vytvořené v kruhu rodiny přitom mohou mít pozitivní vliv na průběh výchovy a vzdělávání

- velmi důležitá také dosavadní vzdělanostní úroveň
  - dosavadní vzdělanostní úroveň je příznivá za předpokladu, že dosavadní vědomosti, dovednosti, návyky i postoje, zájmy a potřeby jsou na úrovni žádoucí z hlediska další výchovně-vzdělávací činnosti
  - výchova má v sobě vždy mnoho prvků převýchovy
  - měla by však navazovat na fungující a dobré získané schopnosti, dovednosti, znalosti a měnit jen schémata chybně zafixovaná
  - k těmto skutečnostem lze dospět pedagogickou diagnostikou, zejména samotnou diagnózou
  - diagnóza předpokladů a nevhodnějších metod, způsob optimálního rozvoje předpokladů a posilování či kompenzování slabých předpokladů jinými
- co v pedagogickém procesu u jedince rozvíjíme**
- výsledkem výchovně-vzdělávacího procesu je vždy komplexní rozvoj jedince
  - rozvoj jedince po všech stránkách jeho osobnosti
  - stimulujeme žákovy mravní, světonázorové a etické postoje ke světu, ale také estetické, pohybové i pracovní kvality
  - podporuje žákovy potřeby a zájmy
  - ovlivňuje sociální chování žáka
  - je třeba výchovu orientovat na konkrétního jednotlivce (přihlížet co nejvíce k individualitám žáků)
  - výchova by měla ovlivňovat rozhodovací proces a pomoci naučit se člověku nést odpovědnost za svá rozhodnutí
  - jedinec by si měl uvědomovat svoji autenticitu a budovat kladné mravní zásady
  - jedinec by měl být veden k sebepoznání
- postavení jedince v pedagogickém procesu**
- tradiční model výchovy → pedagog jako jediný aktivní subjekt pedagogického procesu a žák jako pouhý receptivní objekt přijímající informace
  - moderní pedagogické myšlení → v čele umístěna aktivita vychovávané osobnosti, vychovávaný jedinec není pouze příjemcem, ale aktivním tvůrcem, pedagog je spíše průvodcem a tutorem
  - autoritativní výchova málo respektuje jedince a sleduje pouze osvojení předem daných vědomostí, pedagog je absolutní autoritou
  - výchova jako služba jedinci zabezpečuje proměny, které si jedinec sám žádá, úlohou pedagoga je pomoci vychovávanému jedinci
  - současná pedagogika ve výchovně-vzdělávacím procesu usiluje o výchovu na jedné straně respektující autoritu pedagogického pracovníka a na druhé straně umožňující uplatnění aktivity a iniciativy vychovávaného jedince
    - výchova by měla být spoluprací pedagoga s vychovávaným jedincem
    - korektní vztah mezi pedagogem a žákem → právní záruka „Úmluva o právech dítěte“
    - ratifikována v roce 1989, u nás v roce 1991
- výchova z hlediska interakce a druhů**
vztah	výchova
pedagog → vychovávaný jedinec	autoritativní (pedeutocentrická)
pedagog ← vychovávaný jedinec	submisivní (pedocentrická)
pedagog ↔ vychovávaný jedinec	kooperativní (spolupracující)

- další pojetí výchovných předpokladů

- v centru výchovných předpokladů je umístěn vychovávaný jedinec, kterého ovlivňují následující faktory :
- vzdělanostní předpoklady
- sociální předpoklady
- fyzické předpoklady
- psychické předpoklady
- samotná výchova

Literatura: JŮVA, V. sen. a jun. *Úvod do pedagogiky*. Brno : Paido, 1999.

JŮVA, V. et al. *Základy pedagogiky (pro doplňující pedagogické studium)*. Brno: Paido, 2001.

PAŘÍZEK, V. *Obecná pedagogika*. Praha : SPN, 1991.

POSPÍŠIL, R., VLČKOVÁ, K. *Úvod do pedagogiky*. ELPORTÁL, Brno : MU Brno, 2006. s. 88. ISSN 1802-128X. <https://is.muni.cz/auth/elportal/studovna.pl.1>.

PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha : Portál, 1997.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3. rozšířené vydání. Praha : Portál, 2001.

SVOBODOVÁ, J., ŠMAHELOVÁ, B. *Kapitoly z obecné pedagogiky*. Brno : MSD, 2007.